

Pravda, víra a rozum [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda, víra a rozum \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda, víra a rozum \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 20. 4. 1999

◆ lecture, Czech, origin: 20. 4. 1999

Pravda, víra a rozum [ETF UK] [1999]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 24. 4. 99 Metafyzika místo Grenada.

Hejdánek: A to z toho důvodu, jak jsme si říkali, že vlastně skutečnost je vždycky v čase. Všechno, co je skutečné, je v čase. A to znamená, že to nemá jenom to, co jest, ale je to také to, co už není a co ještě není. To patří ke světu, to patří ke skutečnosti. A poznat v pravdě znamená poznat s těmi perspektivami časovými.

Vědět, jak to vypadalo v minulosti, vědět, odhadovat, jak to asi, kam to asi povede v budoucnosti. To nikdy nemáme v ruce, takže poznání pravdy nikdy nemůže být totožné s pravdou.

Ke každému poznání pravdy patří odhad, jak to bude dál. Rád k tomu připomínám to, co dělají obchodníci, když dělají *inventuru*. *Inventura* sama nic neřekne. Když jenom napíšete, co všechno máte v krámě, zejména kdysi dávno, jak to byli obchodníci, co mají na skladě. Tak oni ale mají také věci, které vydali a ještě nejsou zaplacený. To tam musejí započítat také, poněvadž to dali někomu na sekeru nebo prostě povolili nějaké zaplacení s odkladem a tak dále. To tam musejí také do toho zapsat, čili už tam mají kus budoucnosti. Navíc na lodích ještě je jejich majetek, který ještě nepřišel do skladu, ale někde na námořních drahách, kde se to vozilo. Ten obchodník měl svůj majetek, dokonce to mohla být jeho loď, která vyšla s nějakýma zrcátkama a pak přinesla zlato nebo něco takového, jak se tenkrát podváděli ti chudáci z třetího světa, nějaký korálky jim tam poslali a tak dál. Tak ta vezla nějaké korálky a teď přiveze nějaké vzácné zboží. Na to zboží, které musí mít tam nějak zakalkulováno, samo musí mít tam zakalkulováno. Kdyby náhodou přišla bouřka a všechno to skončilo na dně mořském, tak to musí mít možnost nějak zase odepsat. Ale musí s tím počítat, to je taky skutečnost. A tak dále.

Čili dělat takovouto *inventuru* vlastně je běžné všude, nejenom pro obchodníky. Když chcete něco poznat, tak to nemůžete poznat, jak je to jenom teď.

Navíc to patří k tomu, že zejména tam, kde jde o rozsáhlé rozměry časové a prostorové, tak se stane, že před několika lety objevili, že něco vzplálo v Andromedě, v té galaxii v Andromedě, a zjistili, že to je supernova. Jenomže ono se to odehrálo miliardy let zpátky, ale my to teprve teď vidíme, teprve teď to sem přišlo. Takže nám je to přítomno teď. Čili my nemůžeme nikde na tu přítomnost se omezit, věda to taky nemůže dělat.

Takže to je další věc, že dokonce i pokud jde o ty běžné předmětné skutečnosti, tak se nemůžeme omezit na to, co jest a musíme stále počítat také s tím, co už není a co ještě není. Ale pravda, to není vůbec něco, co jest. Pravda je to, co přichází a nikdy není s námi sou-jsoucí. Je to vždy přicházející.

Tak tohle jsme si říkali, já to teď říkám trochu jinak, aby se to zavrtalo lépe do vaší šedé kůry. Dneska uděláme nějaký krok kupředu. Co k tomu patří, a to zase jenom opakuji, vlastně už podruhé opakuji, protože jsme rozlišili mezi pravdou, která přichází k nám, a mezi naším poznáním pravdy, které jde té pravdě vstříc, tak že tu musíme počítat také s dvojím *logem*. To je také velice důležité, protože v tradici řecké a potom evropské se tohleto nikdy pořádně nerozlišovalo.

Tento dvojí *logos*, dvojí pravda – pravda s velkým P můžeme psát a pravda s malým p. Těch pravd s malým p je sice mnoho, poněvadž se týkají jednotlivých věcí. Ale právě proto to nejsou složky pravdy ve velkém s tím velkým P, protože problém je ten, že my nemůžeme myslet jinak než jednotlivé věci. Nemůžeme poznávat než jednotlivé věci, jednotlivé situace.

A teď ty jednotlivé situace mají nějaké své místo v celkovém kontextu. Poznat ve světle pravdy znamená poznat v tom kontextu mimo jiné. Ten kontext je tedy nejenom toho, co jest ještě, ale také i toho, co není a co je například pravda. Čili poznat pravdivě znamená poznat v kontextu pravdy. To, co jsme říkali: ve světle pravdy. Čili musíme poznávat také tu pravdu, nejenom ty věci.

Tohle jsme si říkali minulý semestr, jak to vypadá s tou hebrejskou tradicí, že tam vlastně pravda je jako jakousi stvořitelkou nebo teprve ve světle pravdy, a nejenom ve světle, ale v tom světě se věci stávají tím, čím jsou. Nejenom, že se vyjevují [nesrozumitelně], že oni se tím stávají. V tomto smyslu pravda je něco

jako stvořitelka. Ne nadarmo jsme si říkali, že toho slova pravda budeme používat místo slova Bůh, protože to slovo Bůh vlastně do *filosofie* nepatří. Nepatří tam teologie. Teologie je povídání o Bohu, to znamená, jestliže nemá *filosofie* mluvit o Bohu, tak to znamená, že musí užívat jiných slov, například pravda.

To všechno je velice dobré, můžeme pokračovat.

Tedy to rozlišení dvojího *logu* je elementárně důležité. Je potřeba, abyste si to zapamatovali a nenechali se svést, když o něčem někde čtete něco a někdo tam povídá, tak stále kontrolujte, zda to rozlišuje nebo ne. Většinou najdete, že ne. Ale je to velmi důležité, proto to stále opakuji. Toto rozlišování dvojího *logu*, *logu* procházející pravdy a *logu* lidské odpovědi, má neřecký původ, je z neřeckého zdroje. Je to tedy proti řecké tradici. To je jedna z důležitých věcí, když tohle budeme zdůrazňovat, tak to je jedna pomocná berle, jak se ubránit tomu tlaku řecké tradice, řeckého myšlení. My to musíme dělat, zejména z teologických důvodů byste to měli dělat také vy, protože křesťanství historicky je strašně poznamenáno řeckou tradicí, helénstvím a helenismem a když my teď chceme porozumět, co vlastně jsme, tak musíme velice dobře vědět, co je původu řeckého a co je původu hebrejského. A v obou směrech musíme být kritičtí. Ne všechno hebrejské je *all right* a ne všechno řecké je *all right*. A samozřejmě tím pádem také ne všechno křesťanské nebo evropské je *all right*. My to všechno musíme vždycky hodnotit. Není nic, o co bychom se opřeli. Pokud se to někomu nelíbí, tak prosím, ať si vzpomene, že to byl právě Abraham, kterému bylo připočteno za spravedlnost, že všechno, co měl, nechal za sebou. Pokud někdo si myslí, že musí něco s sebou mít, že musí buď zůstat v tom domě, kde bydlí, a v tom městě a tak dále, nebo že si musí z něj maximálně věcí odnést, prostě a dobře toto nebylo počteno Abrahamovi za spravedlnost, že s sebou vzal nějaké věci. Samozřejmě, že musel mít s sebou nějaké věci. On musel vzít stáda, vzal rodinu, dokonce nejenom nejužší rodinu, ale i příbuzné. Vzal Lota s sebou. Tedy leccos vzal s sebou, jistě nějaký majetek. Je otázka, do té abrahámské knížky [nesrozumitelné], ale tak věřící lidé vždycky mají to rozdělení majetku, rozdělí na tři kusy, že něco má v drahém kameni, něco ve zlatě, něco má v penězích a něco ještě v nějakém, já nevím, prostě když jedno nějak vezme faleš, tak musí zůstat něco jiného. Čili určitě si Abraham něco bral s sebou, ale nikde není řečeno, že tomu bylo počteno za spravedlnost. Za spravedlnost mu bylo počteno, že šel, nevěda kam.

Takže tohle platí také pro naše uvažování. My nevíme, kam to dojde, ale my zcela určitě víme, že s tím řeckým myšlením to není zcela v pořádku a že musíme být velmi opatrní. A protože křesťanství je tak, jak bychom to řekli, je prostě zevnitř prožráno tím řeckým elementem, prolezlo, to je jako plíseň. Já to teď říkám s takovou ostroží. Oni také na druhé straně zase, to je něco neuvěřitelně pozitivního, to řecké. Bez toho by náš svět nebyl možný. A teď jde o to vědět, co s sebou vezmeme, když máme jít nevědouce kam, a co máme nechat za sebou. Že to celé, ten Abraham tam musel nechat ten barák. Barák něco stojí, že ho tam musel nechat, zřejmě měl nějaký kamenný barák a pak se musel spoléhat jenom na ty stany, už nebyl v městě a tak dále a tak dále. Takže byl bych rád, kdybyste si tohleto jako přemleli v hlavě a s tím počítali.

No a teď já jsem si připravil jeden citát, který samozřejmě sám o sobě nic neznámá, ale je to významný filosof, o kterém se sice mnoho mluví, ale kdo se vyzná trochu ve filosofii a zejména německé, tak nemohl kolem toho jména přejít. Je to heideggerovec, ale takový specifický, vášnivý heideggerovec. Stojí za to ho číst, je to Max Müller. No a ten napsal přednášky na univerzitě a ty přednášky někdo zaznamenal na magnetofon a nějaké zápisy tak byly a tak dál. A potom teda jeho asistent to zařídil, že se to všechno přepsalo a Max Müller k tomu dal nějakou autorizaci, si to přečetl, že tam nejsou největší blbiny, a pak se to vytisklo. Jmenuje se to *Philosophische Anthropologie*. Vyšlo to v roce 74, ale on to přednášel dvakrát, v roce 66, mezi roky 66 a 71, ne pořád, ale bylo to 66–67 a potom 70–71. Čili mezi roky 66–71, čili konec 60. let. To je poměrně recentní doba pro filosofii. A ve filosofii jde o kvalitu a ne o to, kolik let to bylo, pokud ovšem nedorazí k něčemu jako zcela překonanému. To nikdo takhle opilý není, aby se takhle vyjádřil.

A teď to považujeme německy tady, tak to, bacha, já jsem si to... aha, mám na druhé straně dokonce

český překlad. Ten je hroznej, ten neberu, nemá hlavu ani patu, to si musím zkontrolovat, teď koukám, že to na kartičce mám. Tak nejdřív to přečtu česky a pak se kouknu, jestli nekecám v tom překladu. *Physis* je celek, ta *physis* rozumí se teda v tom původním řeckém smyslu. *Physis* je celek – já bych nikdy takhle neřekl, ale dobrá – *physis* je celek, jak před nás dobře propojeně předstupuje nebo předstupuje v sobě vlastní podobě a vzrůstu. To je takový heideggerovsko-poetický. Tuto propojenost v sobě vlastní podobě nazývá Řek také *logos*. *Legein* znamená, a to víte už, složit k sobě, pospojovat k sobě, dobře uspořádaně svázat, *lesen*, tam říká, že to se mi líbilo, *Weinlese* jsem vám jistě, pamatujete, o *logos* jsem citoval Heideggera. On tady má zas: posbírat klasy, svézt úrodu, sebrat víno, tam nemá *Weinlese*, ale *Wein lesen*. No a pak přečtu německy, abyste si to mohli ověřit ještě. Každé je v tom, čím jest, posbírání a ve spojení povstává něco třetího. Nevím proč třetího, poněvadž já jsem se na to díval, na to německý, takže si pamatuju ještě v tom německém, že tam není dvě. Svézt úrodu a v tom povstává něco třetího. No, to je trochu něco dalšího, ale proč třetího? Jsou buď klasy, nebo víno, ty hrozny a tak dál, to je jedna věc, hrozny, a co je třetí? Takže to mačkání, no to prostě na to musíme dávat důraz. Ale povstává něco dalšího vyššího – on říká třetího – dalšího vyššího, v čem ono sebrané teprve nachází svou platnost. No to je prostě, co to je, když vám vyrostou hrozny. To, ten vlastní cíl, ten *oinos*, to je to jiskření v nás. Jednak vidění člověka, který na ty hrozny vidí a pije, a za druhé člověka, který nejenom pije, ale je nadšen, nadšen nějakým takovým darem, který člověk má, a v tom je ta poezie. A teď kvůli čemu to čtu. Proto je také zprvu u starých Řeků, například, a teď to je v tom blbém pořadí, u Parmenida, u Anaxagory, u Hérakleita, navzdory jejich velké rozdílnosti *physis* a *logos* totéž. To spolusvázané, to zcela sobě blízké, to od sebe neodlučitelné.

Techne je naproti tomu námi udělané. Takže to nechme stranou, tam to *techne* je to, co člověk udělá, naproti tomu, to má asi svůj vlastní *logos*, možná nemá, ale tam je to schováno, je to úplně na straně, ale *logos* a *physis* je totéž. Je vám jasné, že by bylo potřeba prokázat, že Max Müller má pravdu, co by bylo potřeba prokázat u té řečtiny, ale já si to teď zjednodušuju, že jsem citoval Maxe Müllera.

A teď chci na tom ukázat, jak naše vidění je jiné, že tedy *logos* a *physis* není totéž. Že to, co se zrodí, všechno to, co se zrodí – a *physis* je od *phyein*, že *logos* je *legein*, *physis* je od *phyein*, *phyesthai* – to znamená, že všechno, co se tady zrodí a roste a pak umírá, to je *physis*. Jenom tam můžeme mluvit o *physis*. Že všechno to je na straně stejné jako *techne*, jenom je to od přírody a není to námi uděláno. A ten *logos* je stejný.

Naproti tomu zcela vynecháno je, že *logos* může být také *logem* toho, co přichází. Ne toho, co se rodí, ale co přichází, bez rození a bez pomsty těch, co se rodí a umírají. Ale pravda neumírá, protože se nerodí, pravda přichází. Tady vidíte, že jsme posunuli jakýsi význam, nebo významově jsme posunuli vztah těch slov, pravda, *physis*, *logos*.

A na počátku, proč by měla být ta tradice platnější než to, co uděláme dnes? To se teprve ukáže. My to nemůžeme na těch principech ukazovat, ale my to zjistíme, co se s tím dá dělat. A jestli to, co se s tím dá dělat, když to takhle posuneme, tak jestli je to užitečnější, jestli je to perspektivnější než to, co s tím dělali tradičně Řekové a od té doby všichni Evropané. Čili to nemá cenu se o tom hádat. To je prostě jiné vymezení významu slov, jiné vymezení pojmů a o tom nemá cenu se hádat. *De principiis non est disputandum*.

Každý má své principy ve filosofii. Například to je jeden z rozdílů proti vědám, tam musí být nějaká společná základna. Ve filosofii žádná není. Může přijít nový filosof a mít nové principy. Prostě ty pojmy myslí tak, jak ještě nikdo nemyslel, i když slov používá třeba stejných, ale porozumění, co se za tím myslí, ten význam těch slov, může přijít a myslet jinak. Je mu těžko rozumět. Také velkým filosofům se těžko rozumí a trvá to delší dobu, než se tomu porozumí. Takovému Platonovi dodnes nerozumíme tak, že by byl Platon hotov, už by byl před námi jako huska na krámě. Těch Platonů musí být znova, každá generace se musí k Platonovi vracet, a dokonce epochy se vrací, jiným způsobem se vrací. A kdo ví, co všechno ještě u toho Platona se najde, poněvadž najde to jenom ten, kdo o tom něco tuší, kdo o tom, a nebo dokonce ví, ale aspoň tuší. A teprve, když někdo rozvine nějakou myšlenku, tak najednou mohou přijít

znalci z historie a říkat: „No ale on už to říkal Platon.“ No jo, jenomže do té doby to nikdo nevěděl. Těch příkladů je možno uvést velké množství. Tam někdo kyne a má ranec na zádech a nevím, proč tam kyne. Ukazuje na mě, když nemám brýle. To jsem asi už jednou připomínal, jenom připomenou, pokud to někdo ještě nevzal na vědomí, tak nedávno vyšel ten Lotzův překlad o Heideggerovi a Tomáši Akvinském a tak dále. A židle tady byly, jenomže byste musel postoupit dopředu. Já koukal, proč kynete. Tak ten Lotz právě je takový klasický příklad z naší doby, z našeho století, dokonce to není tak dávno, je to nějakých čtyřicet let zpátky asi, ani ne, třicet let zpátky, že poté, co pochopil Heideggera, znova přečetl Tomáše Akvinského a našel tam věci, které generace, desítky generací tomistů prostě nikdy tam neviděly. A to je velice důležité. To je něco jako, když jdete po Václaváku a já se vás zeptám, jestli znáte pana Nováka. No tak znáte nějakého, těch Nováků je mnoho, pana Noppa, pana Skočdopole, pana Mihnula. A řeknete: „Ne, toho neznám.“ A pak: „Ty jo, ahoj Franto!“ Jak to, že neznáte, vždyť to je pan Skočdopole. Jenže vy jste nevěděli, že to je pan Skočdopole. Co to je znát? Nebo jak můžete poznat na Václaváku někoho, koho jste vůbec do té doby neviděli? Jak ho můžete poznat? Můžete poznat jenom své známé, které už znáte. Tak tam na to něco víte z té zkušenosti. Samozřejmě cílem je poznat to, co neznáme. Ale to je nesnadné. Nejsnadněji poznáváme to, co už máme.

No a proto také takoví ti hlubší vědci myslí, že ideálem vědy je, když něco nového zkoumají, tak nakonec zjistí, že to není nic než... převedou to na to, co už známe. To je takový ideál poznání. Táhle vidíte, že zrovna tak jsou orlové, já nevím co tady je, raroňové uvedení do Prahy, nebo vyraší nádherné rostliny a taková krása, ale vědec řekne: „To není nic než molekuly a atomy.“ To je údajně vědecký postup. Přesně opak toho, co říkal Aristoteles, že počátkem filosofie – a pro něj filosofie ještě byla věda – počátkem filosofie je údiv. Tak cílem mnoha druhořadých vědců je veškerý údiv odstranit tím, že řeknete: „No co se divíš, to není nic než...“ a tak to jsou ty meze vědy. Ale jedna věc je snaha, že neustále poznáváme to, co už nějak známe. A to vyplývá zase z té tradice řecké, že poznávat vlastně můžeme jen to, co nejdříve definujeme. A abychom to mohli definovat, tak o tom něco musíme vědět.

Prostě jak vlastně přišla na svět, do lidské mysli, jak přišla myšlenka, to my nejenomže nevíme, ale to nikdy nemůžeme vědět. Nic nového nemůžeme zkoumat, když to ještě není, a teď zjišťovat, jak se to stává. To nejde. To, co je nové, to, co vzniká, je vždycky nedosažitelné. První člověk nebo nějaká první orchidej, první jehličnan.

Já jsem teď zrovna dostal od známé své ženy, ta byla někdy u svého syna v Americe a tam viděla jinany, já nevím, jestli víte někdo, co to je jinan, jinan dvoulaločný. A přinesla, viděla, že to má nějaká semena, tak si přinesla semena a teď mně je věnovala, manželka to včera přinesla domů a já mám doma dva malé jinany. Což je strom, který vyroste třicet metrů. No, a co s tím budu dělat? Moje žena je praktická a říkala: „No tak jeden na tu zahradu, ale dva ne.“ To těch třicet metrů to dosáhne asi za sto dvacet let, tak... Ale je to strašně stará rostlina, je to takový přechod k jehličnanům. Vy to znáte? Jo, tak v botanické zahradě jsou asi tři nebo čtyři a v Grébovce jsou tři, a to je taková obrovská vzácnost. Vzácnost je mít semeno, protože oni jsou samčí a samičí rostliny a těch samičích je strašně málo, je to jako s *ginkgy*. Takže můžete mít dvacet a nemáte žádné semeno. Takže to se vždycky musí odněkud ty semena, kde to lidi vědí, odněkud přivést.

No, tak já jsem to ale zmínil jenom proto, že vůbec nevíte, kam to patří, botanici nevědí, kam to patří. Ono to nejde zařadit ani mezi jehličnany, poněvadž to má list, ani mezi listnáče, protože ten list je divný. Vypadá skoro jako kapradina nebo ty žilky má úplně jinak než listy listnáčů. Skoro by se řeklo, že to je nějaká taková víc zdřevnatělá [nesrozumitelné], která vlastně je něco víc než řasy.

No, prostě je to obrovská záležitost a není kam... A teď najít, víte, najít prvního, kdyby se to podařilo... To je strašně dávno, lidi u toho nebyli. Ale je možné, že v našich dobách taky vzniká něco takového. Prostě ten první nikdy nepoznáte, poněvadž ono to není vidět. Tam se něco stane geneticky, něco malého, a teď to se stane a namnoží se a všechno pochcípne a jenom jeden přežije třeba. A když ne, tak holt to není ten konec vývoje pak. Ale aspoň jeden musí přežít a teď ten se ještě zase kříží s těma, o nichž se nic nestalo nebo jenom málo, a teď ono to třeba na několik generací zase vůbec není vidět. A pak to najednou, když

se dostanou vhodní dva jedinci k sobě, tak to najednou zase vidět je a zas to unikne a tak. Je to podle toho, jestli je to znak dominantní nebo recesivní.

Prostě ty začátky jsou nezřetelný. A to teď ukázal na biologických záležitostech a to platí pro myšlenky taky. Myšlenka někde začíná tak, že ten, kdo ji poprvé myslel, vůbec nevěděl, že má tu myšlenku nebo že ta myšlenka je nová. To poznáte teprve potom, když o tom začnete přemýšlet. To je známá věc, že Aristoteles v *Metafyzice* má celou řadu takových míst, která Arabové, když to překládali, tak zjistili, že tam jsou nějaké problémy a dali k tomu komentáře. No, ale zase tolik se v tom nerejpali, poněvadž ta tradice islámská není tak dlouhá, aby to vydrželo, aby se několik generací jedním tím zabývalo.

Takže potom, když si v Evropě překládali Aristotela – nejdříve samozřejmě toho filosofického Aristotela – překládali z těch arabských překladů, tak si to přeložili i s těmi komentáři. A i s těmi komentáři, kde se tam říká, že není docela jasné, jak to vlastně Aristoteles myslel. No, a vznikla ta diskuse, která trvala několik století, vlastně dodnes je to nevyřešená záležitost, až na to, že většina rozumných lidí to považuje za omyl, že vůbec ta diskuse vznikla, což je jenom jedna strana věci. Na druhé straně je to strašně dobře, že vznikla, poněvadž víme, co je omyl.

Kdyby nevznikla, tak se budeme muset toho omylu jednou dopustit, poněvadž všechny omyly jsou kvůli tomu, aby se jich člověk dopustil. No, a holt někteří mají to štěstí nebo lidi mají to štěstí, že na některý zapomenou, že se jich nedopustí, ale potom teda není žádná zábrana do budoucnosti, že znova se někdo nějak nepřičichne a toho omylu se dopustí. Nejlépe je už ten omyl prostě odrážet tím, že se ho někdo dopustí, provede, řádně provede, ne jenom že to udělá nějak omylem, ale pořádně to vezme na sebe a teprve pak už to nikdo nebude dělat, protože pokud je trochu vzdělaný, tak ví, že tam cesta nevede, jak říkal i náš bývalý premiér.

Hejdlánek: Tedy příkazující pravda na začátku nikdy není zřetelná. A zřejmě není zřetelná pro většinu. To je jedna z věcí, kterou si musíme pamatovat, že jakmile nějaká myšlenka se prosadí v široké veřejnosti nebo v davech, ve většině, tak v tu ránu přestává být pravdivá. To pak je konec. To už není žádná pravda. Pravda musí nutně vás zvednout ze židle. Jinak to je něco, co už všichni znají. Pravda jako přicházející musí být nová. Stará pravda není pravda. To nejhorší, čeho se křesťané mohli dopustit, je, že si mysleli, že se jim podaří pravdu dát do dogmatických formulí, asi tak jako jako strčíte člověka do železné panny. Jo? Teď z něj dostanete cokoli. Strčte někoho do železné panny, jestli jste to někdy viděli, a pěkně ho tam zmáčknete s těmi hřeby, tak on vám prostě řekne, co budete potřebovat. Jen abyste ho zase pustili, pokud to přežije.

A pochopitelně to není pravda. To už není pravda. I kdyby to bývala byla pravda, než jste ho tam strčili, ve chvíli, kdy ho tam strčíte, to přestává pravda být. Rád o tom říkám, že pravda násilím vnucená lidem přestává být pravdou. Že pravda není nic objektivního, abyste si z toho mohli dělat nějaké kladívko nebo perlík a mlátit s tou pravdou lidem po hlavě. Ve chvíli, kdy tohle uděláte s pravdou, přestává to být pravda. Ta celá hrůza evropského myšlenkového vývoje (on ten nemyšlenkový není o nic lepší, ale ta hrůza toho myšlenkového vývoje) spočívá v představě, že pravda je zachytitelná, že ji můžete formulovat pevně v nějakých regulích a že to dokonce došlo potom do takové blbosti, že ty regule jsou velmi komplikované, musejí se interpretovat, takže víra spočívá v tom, že jenom obecně – vy tomu nerozumíte – obecně uznáváte, co učí církev svatá.

Tak samozřejmě to není pravda. Pravda je to, co vás osvobozuje, nikoliv co svazuje. A pravda je to, čemu vy rozumíte, co vás osvětluje, co prozařuje vaši mysl, že pochopí. To je ta přicházející pravda. A ta přicházející pravda může také přijít pro vás, dokonce vždycky musí přijít. Není žádná pravda, která přichází vůbec. Vždycky přichází skrze něčí mysl, skrze něčí vědomí. A vždycky na začátku pochopí tu pravdu jeden nebo nikdo. To pak se čeká, až i z té lži taky může být zdání pravdy po několik generací. A vždycky je někdo osloven. A všichni ostatní nejsou osloveni. Vždycky jenom jeden nebo dva nebo tři, kteří když mají štěstí, tak se znají a domluví se. Nebo jeden přemluví několik málo přátel kolem sebe, že to tak je. A že pak táhnou a musejí udělat, co je v jejich silách, aby se přihlásili jako bojovníci za vítězství té pravdy. Ale i když se jim to podaří, tak ve chvíli, kdy se jim to podaří a kdy všichni to uznají, tak to

přestává být pravda.

Poněvadž pravda už mezitím pracuje jinak, odjinud. Pravda je vždy nová. Staré pravdy, to jsou jenom stopy po tom, jak kdysi pravda působila, jak přicházela, jak jí lidé porozuměli, anebo neporozuměli. A proto to musíte vždycky brát kriticky. To, co osvobozovalo lidi v minulosti, o tom můžete vědět jenom skrze to a přes to, jak tomu rozumíte. Není žádného zjevení, které by bylo na této schopnosti lidí porozumět, anebo eventuálně nepřítomnosti té schopnosti, nezávislé. Není žádné zjevení.

To je to, co vytýkal docent Bonhoeffer svému učiteli profesoru Karlu Barthovi a říkal tomu *Offenbarungspositivismus*. Pochopení zjevení jako něčeho, o čem latinsky se dá říct, že to je *positum*. Že to je postaveno sem. Nebo jak Barth říkal: „Žer, ptáčku, nebo chcípni.“ Prostě je to tak.

Tohle je na pokutě té pravdy. Já teď nebudu posuzovat Bartha vcelku. Já myslím, že to jsou jenom takové momenty, kdy každý člověk nějak někde udělá chybu. A zejména v polemice je potřeba přemrštěně odpovídat, je potřeba provokovat, je potřeba zdůrazňovat jednu stránku věci. A pravda nikdy není takhle jednostranná. To je jenom člověk, který za tu pravdu bojuje a dává pozor na jednu věc a zapomíná na druhou. A to se stalo také Barthovi. Nicméně je potřeba dát pozor na to, že člověk, který se u něho učí, mu vytýká takovou věc, jako ten takzvaný *positivismus* zjevení, *Offenbarungspositivismus*. To je tohleto. Že vůbec je v dějinách něco, co můžeme označit jako to zjevené, a nikoliv jen vždy znovu přicházející zjevení.

A já tady nemluvím o tom, že to zjevení vždy znovu přicházející prostě nevyžaduje žádnou předpřípravu. Samozřejmě je potřeba znát všechny ty omyly, jimiž naši předkové prošli, jinak se jich budeme dopouštět znovu. Ty omyly jsou vymezitelné. My je můžeme popsat, my je můžeme vymezit, my můžeme ukázat, v čem jsou vadné. Čili omyl můžeme mít přesně prozkoumaný, zvládnutý v hrsti. Můžeme kdykoliv ukázat: tak tohleto, přesně tohleto je to, co ty říkáš, a to je omyl, poněvadž se to už prokázalo, prokázal to ten, ten, ten, můžu odcitovat. Ale o omylu tohle můžete, u pravdy tohle možné není. Nikdy nikdo takhle v hrsti pravdu nemá.

A pokud někdo si myslel, že když půjde na teologii nebo když půjde na filosofii, eventuálně na jiné obory, a tam se dozví, jak to vlastně je, a pak s tím bude moct mlátit lidi přes hlavu, poněvadž všichni jsou blbí a já to budu vědět... Já prostě šel na filosofickou fakultu (v našem případě nebo nějakém tom jiném).

Teolog musí vědět, že takto se věci mají, a když se domnívá, že jsou nějaké definitivní dogmatické formule, no tak pak by se měl odstěhovat (až bude ten stroj času), tak by se měl odstěhovat do středověku. Poněvadž dneska prostě už víme, že to tak není.

Ten fundamentalismus, to je podstata fundamentalismu. Fundamentalismus vlastně dal by se vyložit tak, že je někdo přesvědčen, že fundamenty, ty základy toho nejdůležitějšího pro lidský život, jsou tady a on je má. To je podstata fundamentalismu. Ne že by se to takhle běžně vykládalo, ale já si myslím, že už v tom slovu *fundamentum* je, že to *fundamentum* už je tady, *positum*, že to je něco, co tady někdo někde má a je přes to ten dohlížitel, ten dráb a může tím mlátit ty druhý.

No a tohleto všechno je jenom parodie, nic jiného. Ta otázka je, jak to tedy pozitivně myslet. To budou vždycky lidé, kteří řeknou: „No, jestliže pravda není něco takového, co je tady dáno pevně, a co tedy když si dám bacha, tak na to musím přijít, no tak to nemá cenu o pravdě mluvit a pak se na to můžu vykašlat. Já nepotřebuju pravdu, která buď přijde, nebo nepřijde a osloví mě, nebo neosloví, a vůbec mně neleze do hlavy rovnou bez toho, jestli já potřebuju myslet, nebo nemyslet. Já přece můžu bejt klidně blbej, a ta pravda když tady je, tak já prostě přímo shůry, přímo skrze mě mluví Duch svatý a já můžu bejt úplně...“ A jsou na to taky příklady, že oslice Balámová, nejenom hloupej člověk, dokonce oslice promluví.

Je to tak, je to tak. A to je taky pravda. Jenomže ta oslice promluví, ale někdo to musí pochopit. A jsme zase tam, kde jsme byli. Co mně je platný, když někdo z vás něco pochopí a není schopen mi to vyložit? Ta oslice, nikde není řečeno, že ta oslice něco vyložila. Ona zahýkala, promluvila, tak zahýkala, že to on vlastně pochopil a teď to vykládá. Jste na tom tak jako ty kněží, kteří obklopovali ty pythické věštkyně, který byly omámený, něco blekotaly a oni museli interpretovat, co vlastně blekotají. Stejně tak bylo potřeba interpretovat, co ta oslice řvala a co to znamená.

A tak dále, jsme u toho problému, kde jsme byli dřív. To nám nepomůže. Je pravda, že pravda může promluvit lečjakým způsobem, že pravda promlouvala k našim předkům rozličným způsobem, mnoha a rozličnými způsoby. Jenomže co nám to je platný, když my nemáme tu pravdu, která promlouvala? My máme jen to pochopení těch lidí, ke kterým promlouvala. Údajné pochopení, interpretaci. Nebo nám to někdo vtluče do hlavy, že to promluvilo. Kdo ví, jestli promluvilo. To je taková ta zpětná věc. Jak to poznáme, že promluvilo Lutherovi, Kalvínovi? Jak to rozlišíme? To se tak traduje a věří se tomu.

Samozřejmě obyčejný člověk, který sedí dole pod kazatelnou, no tak to musí polykat. Vy jste tady odborníci, abyste mu říkali jenom věci, o kterých jste si jistí, a ne abyste říkali: „Asi to tak on říká, čte zas na někoho jiného, co jsme se naučili na fakultě, a na fakultě zas řekli, co se naučili jejich učitelé, nebo eventuálně, co přečetli někde v odborné literatuře“ a tak dále. A furt se takhle budou na sebe odvolávat. A kde je záruka? Taková záruka není.

A to proto, že je dvojí *logos* a je dvojí pravda. Je *logos* přicházející pravdy a *logos* našeho porozumění. Ten *logos* našeho porozumění pravdy má dějiny. My nemůžeme...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Potřebujeme riskantní a myšlenkově objektivní vědění. My nemůžeme myslet furt tak, jako se myslelo před dvěma tisíci lety. V tomto smyslu návrat k první církvi je nesmysl. Ten návrat je možný jedině tak, že děláme něco jiného, něco nového, a že to zvážíme, v čem to hluboce navazuje na něco, co se mezitím zapomnělo. To je jediný způsob. My se nemůžeme vrátit, poněvadž ta první církev tu není. My se k ní nemůžeme vrátit, my ji musíme rekonstruovat. Musíme to udělat dneska, teď, v tomto století, v tomto roce. A to znamená, musíme to udělat těmi prostředky, které máme k dispozici. Není žádná cesta zpět, a zejména kdyby byla, tak *Deutero-izaiáš* vám říká: vykašlete se na to, co bylo, protože Hospodin dělá nové.

Ten vlastní problém začíná tam, kde si tohle uvědomíme. Kdo si to neuvědomí, je ztracen. Kdo si tohle neuvědomí a nepřipustí, tak patří k té *massa perditionis*, k té mase zatracení. Ten prostě, abych to řekl takhle: jestliže pravda je tam, kde se děje něco nového, a to tam, kde se děje něco nového, to jsou ty skutečné dějiny, no tak každý, kdo se jenom vrací zpět a jenom opakuje, co už tady bylo, je parazit. Ten jenom parazituje na těch dějinách. On není dějinnotvorný, on není ochoten jít nikam. On se jenom furt zdržuje tam, kde už jsme byli, kde už byli jeho předkové a tak dále, a toto je přesně to, co mu nebude počteno k spravedlnosti. On za to bude souzen.

Není dovoleno to dělat bezmyšlenkovitě a nějak hrc frc, to jistě ne, ale v žádném případě nelze jako hlavní cíl uvádět něco, co je mimo tento postup dějin, k vždy znovu novému. Já jsem měl příležitost oněhdy se dívat do nějakých, hledal jsem něco ve svých starých papírech, což je hrozná věc, a já z toho mám vždycky depresi, poněvadž jednak je těch papírů šíleně moc a jednak mi to budí hněvivost. Našel jsem tam jednak poznámky a jednak potom článček, který jsem uveřejnil v době, kdy jsem ještě posílal věci do *Kostnických jisker*. Vzniklo to tak, že byla jakási přestřelka mezi Pospíšilem, jestli vám to jméno něco říká. To byl první generální tajemník *Křesťanské mírové konference* v době po Amadeovi ještě. A byl to původně katecheta, já myslím, že nebyl ve sboru, vyučoval náboženství a velmi rychle vlezl do partaje komunistické ještě před Únorem, skoro normálně. Věděl by to dobře Šimsa, protože to je ten, k němuž chodil ještě na náboženství.

Tento muž byl odchovanec Daňkův a takový divný, nepovedený odchovanec po mém soudu. Někteří na něj vzpomínají, zeptejte se starších lidí, já sám jsem ho osobně nezažil, poněvadž jsem s ním nebyl v kontaktu. Já ho viděl párkrát, slyšel ještě méněkrát a nikdy jsem s ním osobně nepřišel do kontaktu, takže já to všechno mám z druhé ruky. Ale polemizoval jsem s ním, protože on se dostal do sporu s Molnárem. Přesně řečeno, něco napsal do *Kostnických jisker*, už nevím přesně co, tam mám jenom své poznámky, z toho se nepozná, co ten autor napsal. To už od té doby jsem si odvykl, že když někdo polemizuje, tak vždycky se z toho musí dát odvodit, proti čemu polemizuje, to aspoň není spolehlivé. Tak je tam nějaká má reakce, v níž je citát z Amadea Molnára, takže je to strašně dávno, je to někde na začátku padesátých let, 1953 nebo tak nějak. To je pro vás doba prehistorická.

Ten Pospíšil byl myšlenkově, neříkám filosoficky, to je trošku nadnesené, o filosofii neměl páru, ale myšlenkově byl primitivní. Všecko si to zjednodušil tak, že je v Bibli spousta dějepisných náznaků, ale podle Pospíšila jsou naprosto nedůležité. Tam by mohlo být cokoli jiného vymyšleno, jemu na tom úplně fuk. Důležité je tam, kde je něco, co nemá s dějinami co dělat. A to je potom ta teologická složka Písma, zatímco ta historická je nadřazená, vždycky nějaký kulisy musejí být, ale to rozhodující, to, co se skutečně tam odehrává, to důležité se děje mimo dějiny. On si vymyslel schéma horizontály a vertikály a vztah k Bohu je jenom vertikála. S dějinami nemá co dělat. Kdykoliv v dějinách má někdo vztah k Bohu, vždycky je to v tom okamžiku vztah nahoru a bez souvislosti s dějinami. Já to teď zjednodušuju, tu primitivitu ještě zhoršuju, ale Molnár ho tam kritizoval, že tohle je nesmysl. Že jakmile uděláme z teologického myšlení nebo z teologického problému jenom tu vertikálnost a zbavíme to vztahu k dějinám, tak to znamená, že to zbavíme vztahu k tomuto světu a že tím pádem popíráme *inkarnaci*. To byl dobrý teologický argument a také v té době teprve vznikala určitá animozita vůči daňkovcům, nikoliv vůči Daňkovi docela, vůči daňkovcům, poněvadž oni měli tendenci zpřimitivňovat Daňka. Ten Pospíšil to dělal takovým svým specifickým způsobem. Už si to z nějakých důvodů nepamatuju, tak jsem tam napsal, také jsem se toho zúčastnil a citoval jsem Molnára, že má pravdu, za což jsem byl posláze na fakultě... [nesrozumitelné], že to byl už tehdy na fakultě, a posláze jsem tedy... Ten problém je vážnější. Pak vznikla jakási diskuse o tom, dokonce kvůli tomu se založil nový časopis – já nevím, jestli kvůli tomu, ale už to bylo v duchu, že by měla fakulta svůj vlastní časopis – a ten časopis se jmenoval *Theologia Evangelica*. Vycházel několik let a pak to skončilo.

A ten časopis začal hned tím, že tam měl úvod Hromádka, že je potřeba vést teologické diskuse, že tady jsou jisté koncepce teologické a jisté kritiky rovněž teologické, zejména že lidé odvolávající se na Daňka jsou vystaveni kritikám těch nedaňkovců, že to daňkovství je doketismus. Takhle poprvé to bylo formulováno, že je to výtka doketismu. Co je doketismus, já nevím, to snad víte. Vlastně skutečně popření inkarnace znamenalo doketismus. Docketismus je prostě likvidace historie. To patří k doketismu, v podstatě to patří k doketismu.

Samozřejmě určitý problém je, zda to, co se děje v historii, je zjevení; to nemusí platit. Jde o to, že v dějinách se děje něco, co je důležité, že se plán Boží děje v dějinách, že se neděje mimo dějiny. Že spása se nemůže odehrávat někde za hranicemi, mimo tento svět. Že prostě Bůh, který má spasit, musí přijít osobně na tento svět. Že Bůh nemůže jako *ex cathedra* nebo, já nevím, jak to bylo v té antice, to *ex machina*, nebo někde *ex Marte* nebo odněkud z nějaké jiné galaxie, že nemůže prostě spasit lidi na této zemi.

Že prostě obsah křesťanství je, že takový Bůh je k ničemu. Že prostě Bůh, jediný pravý Bůh, je ten, který přijde v člověku. Že toto od křesťanství nemůžete oddělit. Samozřejmě křesťanství je plno pověr všelijakých ještě jiných. Historické křesťanství je velmi problematická záležitost. Ale některé věci k tomu patří a musíme je rozpoznat. A jedna z nejostřejších věcí je, že Bůh, který je někde v nebesích, je na draka. Že prostě Bůh je buď tady u mě, že tady mně něco pomáhá nebo mě kárá, anebo tedy všechno mimo mě.

To je velice podstatná věc. Inkarnace je jedna z nejpodstatnějších myšlenek, která nemůže být odpárána od evangelia a od křesťanství. Ještě otázka: inkarnace vlastně v evangeliu Ježíšově není, to je výmysl křesťanů, křesťanské církve, první církve. Inkarnace je už teologický pokus. A tento teologický pokus je podle mého soudu neřecký, protiřecký a je skutečně hluboce navazující, hluboce navazuje na tu starozákonní prorockou tradici.

Prorok prostě přichází z těch hor. K čemu je nám prorok, který zůstane tam pást kozy někde? A tam si prorokuje kozám. K čemu? Představte si, že by nějaký Nátan prostě tam těm kozám někde, já nevím, si mlel pod fousy, když pásł kozy. A to je jedno, prostě jeden za druhým, to, co platí o jednom, může platit o druhém. Prostě tam těm kozám říkal, že ten David je pěkný pacholek. Ten je na draka. To umí každý náš opilec nadávat na kdekoho, včetně Havla, někde u piva.

K čemu je takový kritik? Kritik je, když to myslí vážně, no tak přestane chlastat zaprvé, pořádně se obleče,

jde na Hrad a tam to řekne: „Ty jsi ten muž.“ Proč tohleto platí pro proroka? No protože takhle to dělá Hospodin. A ten prorok to musí dělat tak, jako to ten Hospodin dělá sám a jak to chce, aby to dělali lidé. Takové kritiky jen tak jako prostě někde po straně... k čemu to je?

Já jsem to dobře zažil, když mě oslovili lidé a pak mě poklepali na rameno, že to dobře dělám. To bylo už v šedesátých letech, když jsem měl spor s ředitelem v ústavu. Tak se báli. Všichni se báli, ale vždycky koukali, aby to nikdo neviděl, a pak mně vyslovili svou sympatii. K čemu mně jsou takoví lidé? Mně byli daleko důležitější straníci, kteří když se jednalo na schůzi výboru, kde jsem byl předsedou – to je taky jedna z mých částí minulosti, o kterých asi tady nebudete vědět: já byl předsedou závodního výboru ROH na tom ústavu.

Také z toho důvodu jsem do dneška v ROH. Dnes se tomu už neříká ROH, říká se tomu jinak, jsem v odborech. Já jsem odborář, vždycky jsem byl a vždycky budu, dokud neumřu. A to i v dobách, kdy ty odbory stojí za prd, ale prostě být odborář je přece jen... Ty opozice jsou taky za prd, ale furt ještě jsem... ještě mě nevyhodili.

No a byl jsem tedy shodou okolností – a to bych musel dlouho vylíčit, proč to bylo – dostal jsem se do strašné kolize s ředitelem, který pomocí stranického výboru chtěl ovládat ROH. A už jednou se mu to ovládnutí povedlo po těch budapeštských událostech, kdy tam v ROH najednou byla celá řada lidí, kteří trochu předčasně chápali Chruščova, 20. sjezd a ty následky v polském říjnu a v Budapešti v tom povstání a tak dále. A prostě mysleli si, že něco podobného musí přijít tady taky a začali s tím, že... no a teď se to muselo zvládnout.

Tak na této nízké úrovni u jednoho ústavu se to zvládlo tím způsobem, že ředitel rozebral ten závodní výbor, že prostě několika lidem našli všelijaké přečiny a tak dále a vypadalo to tak, že jestli neodejdou dobrovolně, tak že půjdou do kriminálu, že prostě s nimi zamete. A to byl člověk, který neváhal například potom, když se mu nepodařilo zamést se mnou, tak neváhal mi mezi čtyřma očima říct, že kdyby měl na mě víc času, tak že by mě zamáčkl v dehtnici – to slovo mi řekl.

Byl to člověk, který přinejmenším neměl těch skrupulí moc. On měl skrupule – proti Válkovi v akademii měl daleko víc skrupulí, ale spíš tak, že se bál, než by měl skrupule opravdové, vnitřní. On byl takový nejistý. A já jsem samozřejmě dělal, co jsem mohl, abych vypadal jistý, jako vždycky dělám. Chci vypadat jistější, než jsem, to je vždycky dobré, ty druhé to odradí. No a tenkrát toho ředitele měli v nelásce jeho vlastní zaměstnanci a měli ho v nelásce na ministerstvu a leckde, i když tam byl v čele vědecké rady a tak prostě jeho pozice byla taková znejistěná, já jsem ho trochu chápal, že byl nejistý. No, ale v té době, kdy ten dům byl vážně – tam byla sebevražda a dvě nebo tři sebevraždy a lidi umřeli na infarkt, to nebylo jen tak, to byla detektivka. A v té situaci prostě couvnout znamenalo to nechat být. Jsou situace, kdy nemůžete, vy prostě musíte riskovat všechno. Jsou takové situace. A i když je to takhle v maličkosti, to nemusí být politická nějaká důležitá věc, v maličkosti, prostě couvnout znamená, že to necháte na ty druhé, že se na to vykašlete, vy z toho vycouváte a necháte to břemeno někomu jinému. Eventuálně ho nenese nikdo pak. Je dobře vědět, že jsou takové situace, kdy člověk couvnout nesmí.

No a to je – nevím, proč to tak důkladně říkám – že ta věc je taková, že jsou určité chvíle, kdy poznáte, že něco máte udělat. Anebo že něco nemáte udělat. To Sokratés vždycky říkal, že to svědomí, ten takzvaný – on tomu neříkal svědomí, říkal *daimonion* – ho varovalo, když dělal něco, co nemá dělat. Takže on z toho pak vyvozoval, že když se mu to *daimonion* neozve, tak je všechno *all right*. Takže když ho odsoudili k smrti, tak měl za to, že to je *all right*, protože se mu neozvalo *daimonion*. Kdyby se ozvalo, třeba i při diskuzi jenom, tak by řekl: „Ne, takhle to nejde, to bych urážel bohy, musíme začít znovu.“ Tam sice není zmíněno *daimonion*, ale každý ví, o co šlo. Naproti tomu u toho soudu se mu neozvalo.

Musíme vědět, že jsou takové situace, kdy se nemůžeme odvolat na to, co řekne nějaký rabín.

Nemůžeme se odvolat na citát z Bible. Nemůžeme se odvolat na obecné mravní cítění té doby a té společnosti. My prostě v tu chvíli víme, že něco musíme udělat, nebo že něco nesmíme udělat. To je ten moment, kdy nás oslovila pravda. A pochopitelně se může stát, že máte dojem, že to musíte udělat, a ona to nebyla pravda, byli jste to jenom vy, sami jste se oslovili, nebo jste posedlí nějakou myšlenkou. To

se nikdy neví. Abrahám nikdy nevěděl, kam jde. On šel. Poslušně šel. A co kdyby ho býval vyzval k tomu nějaký bráda? To je vždycky riziko. Nevěřte tomu, že ten Abrahám věděl, že to měl s podpisem Hospodinovým a štemplem, to prostě nebylo.

Takže to je to, o čem jsem mluvil, ta nová myšlenka. Prostě najednou vás posedne myšlenka, vy to nejdřív odmítáte – když to hned přijmete, tak to bude problém, to jste si asi vymysleli. A když to odmítáte a nechcete, jenomže nakonec se prostě vzdáte, protože když lev řve, kdo by se nebál? Nakonec se necháte uštvat a prostě nepovolíte a jdete třeba na smrt nebo do velkého nebezpečí. Koneckonců Ježíš šel vědomě, věděl, jak to dopadne, a věděl, že to jinak nejde. V jisté situaci... Vždyť on přece mnohokrát utíkal. Ušel zprostředka jejich, to známe, několikrát se to stalo. Ale prostě pak šel a chodil ve dne na veřejnosti. V noci byl někde schovaný, oni nevěděli kde. Teď šel na takové veřejné místo, kde se popravovalo. Šel tam v noci. A ještě večer předtím uvažoval, že by zpunktoval nějaké povstání. To je můj výklad, on řekl učedníkům, aby všechno prodali a koupili meče. K čemu meče? Samozřejmě zbožné křesťany to uráží, tak posunuli ten text, že on myslel meč ducha.

No, takže máme tady ten dvojí *logos*. A teď k čemu je to dobré, mít ten dvojí *logos*? To je dobré v tom, že my se tím logem své odpovědi pokoušíme setkat s tím logem oslovující pravdy. Tady mně připadá, že křesťané nedomysleli v minulosti, zejména ve středověku, kdy si s tím dávali obrovskou práci – daleko větší, než my si dáváme s myšlením, si dávali ti mistři a doktoři a ti velikáni. Je potřeba se od nich po této stránce učit. Já si nemyslím, že by novověká věda byla možná bez scholastiky. To by byla zas jen nějaká alchymie. Věda je nemyslitelná bez toho středověku, bez toho sekání definic a přesného vymezování. To je práce, bez které žádná věda nestojí. A to za ty věky udělal středověk.

Já si myslím, že se tam někde stala chyba. Ta chyba je v tom, že křesťané navazovali na Řeky a řecký způsob myšlení tím, že mluvili o *analogia entis*. Že oni ten vztah mezi Bohem – a já bych řekl pravdou – a člověkem viděli především dán tím, že jak Bůh (pravda), tak člověk jest. A nejenom člověk, ale celé stvoření jest. To je myšlenka *analogia entis*, že v tom, že jsou – i stvoření, i stvořitel – jsou si podobní. Není to přesný překlad, jsou analogičtí. To není podobnost, oni nejsou podobní, ale mají cosi společného. A to společné je v tom, že oba jsou. A víte, že proti *analogia entis* byly zejména v protestantismu od doby reformační námitky. Je to jeden z těch bodů, který se prosadil jako *nervus rerum*, proč reformace musela začít reformovat, proč se musela začít vracet kamsi zpátky. Bohužel se vrátila jen k principům, která byla helénisticky ovlivněna. Jestli nějaká reformace někdy pořádná bude, tak se musí vrátit k Ježíšovi, kde ještě žádný vliv řecké formy myšlení není nebo je minimální. Tam možná v nějaké té předježíšovské době, v tom období už helénismu, samozřejmě nějaké ty vlivy jsou a my je můžeme detektovat v knize *Kazatel* a v *Šalomounových příslovích*, v žalmech některých a tak dále. Ta nejpozdější rovina, ta nejpozdější vrstva starozákonních spisů je už tím helénismem ovlivněná. Ale Ježíš se zdá být zcela neovlivněn. Také nikde necituje nic jiného, zdá se, že byl... Všimněte si, že Ježíš sice mluví o Mojžíšovi, ale nemluví s nějakým velkým respektem. Knihy Mojžíšovy zřejmě znal, Mojžíšův zákon znal. Je otázka, jak dobře ho znal, jak znal celý ten spis, to bychom se jenom domnívali. Pravda je, že on cituje hlavně proroky. Kupodivu, až na malé výjimky, hlavně malé proroky. Ale proroci představují jednu linii a Ježíš je vlastně vyvrcholením té prorocké linie.

Já se domnívám, že v Ježíšovi samotném, v jeho myšlení, je ještě mnohem... jestli je tam vůbec něco, je tam mnohem méně toho řeckého vlivu než v těch nejmladších vrstvách Starého zákona. On skutečně navazuje na proroky, a proroci, to je strašně dávno. Možná, že něco podobného platí pro Křtitele, my vlastně o něm nic nevíme. Fakt je, že Ježíš patřil k těm kruhům kolem Jana Křtitele, nějakým způsobem byl velmi blízko k těm esénům. To vám řeknou páni kolegové lépe, já jsem to nikdy nestudoval, takže to mám jen tak pochytno z novin, i když teologických. To je jiná záležitost.

Pravda je, že ten první vliv helénismu začíná s první církví, a zejména s apoštolem Pavlem. Apoštol Pavel je už sám helénizovaný Žid a všechno, co říká, je nějakým způsobem ovlivněno jeho vzděláním helénistickým. On samozřejmě má dvojí vzdělání, chodil taky ke Gamalielovi, je dobrým žákem židovské školní tradice, ale je taky... on je Říman nejenom narozením, ale výchovou a vzděláním. To, že cituje na

Areopagu řeckého básníka, není náhoda. On znal řecké básníky. Jak dobře znal, nevíme, ale znal, on cituje. On dovede, když mluví k Řekům řecky, odcitovat něco, co oni znali. Už tohle samo, toho Ježíš nebyl schopen. Ježíš oslovoval lidi bezprostředněji, bez kulturních navazovacích bodů, o jakých mluví teologové jako Bultmann a tak dále.

Čili *analogia entis* je takřka ohniskem nebo těžištěm, soustředěním jedné velké chyby, jednoho velkého omylu v té recepci řeckého myšlení, jako kdyby to *ens* bylo to nejvyšší. Všimněte si také toho, že třeba pro Řeky zlo je nepřítomnost dobra. Sókratés je přesvědčen, že nikdo nekoná zlo vědomě. Když koná zlo, tak si myslí, že to je pro něho nějaké dobro. On neví, že to pro něho samotného je hrozné, když dělá něco zlého, že ho to postihne nejvíc. On tomuhle nevěří. A tohleto přešlo do středověku. To máte u Tomáše Akvinského, to je prostě nepřeskoumáno... podle Tomáše Akvinského je *malum privatio boni*, nedostatek dobra, nic víc než nedostatek dobra. A samotné *esse est bonum*, být znamená být dobrý. To znamená, zlo vlastně není, zlo je nedostatek toho *esse*. To je nepředstavitelná záležitost.

Toto je součást křesťanské tradice. Takhle tady na mě dožral Adam, že jsem řekl o křesťanství, že je nemyslitelné bez Platóna. Tady na tom to vidíte. Historické křesťanství je nemyslitelné nejenom bez Platóna, ale také bez Aristotela. Ten velký teolog, a to je prosím náš protestantský teolog, aby bylo jasno, my nemůžeme nechávat tyhle ty velikány katolíkům. Ti jsou taky naši velikáni a tihle naši velikáni dělali takovéhle hovadiny: *esse est bonum*. Za jakýchkoliv okolností. Je lepší být zloděj, nebo nebýt zloděj? Tady máte postavenou celou věc. Copak zloděj znamená, že není dost dobře nezloděj? To je nesmysl. Spíš jako ten, kdo není zloděj, tak je příliš málo zloděj. Každý je tak trochu zloděj. Zamyslete se, v tomhle smyslu říkám zloděj. Ale přece z devadesáti devíti procent jsme to, co jsme nakradli u svých předků, u svých učitelů. Všecko, co si myslíme, my nevíme, kde jsme to sebrali, a máme to od těch druhých. Když máte něco a nevíte, kde jste to sebrali, tak je to kradené přece. Anebo když ne kradené, tak přinejmenším je to půjčka. Když se dítě narodí, tak si pořád půjčuje a nemá čím to splatit. Když to začíná splácet, tak většinou už nemá komu, takže to musí splácet těm druhým, přesně řečeno svým dětem, kterým zase půjčuje, protože sám si půjčoval. My všichni jsme přece strašně zadlužení a celý náš život spočívá v tom, že se musíme pokoušet to splatit. Na tom trvá celá kultura, celá civilizace, že se to takhle předává z generace na generaci. Každá generace si musí půjčovat a zas to potom, když z toho něco udělá s užitek desateronásobným nebo stonásobným a tak dále – jak každý to má trochu jiné, někdo má užitek větší, druhý menší – tak se z toho pak musí odevzdávat. Musí to půjčovat a nakonec odevzdat.

V tom spočívá celá vzdělanost, celá kultura, civilizace a vůbec dějiny.

A tak tedy, co máme, když odmítneme tu analogii *entis*? Já jsem to řekl minule, tak se k tomu vlastně jenom vracím, jenom jsem to řekl a nevyložil. Vidíte, nemusíme mluvit o analogii [nesrozumitelné], čili kdyby to byla analogie *rationis*. Když mluvíme... analogie *entis* je to taky taková spotvořenina. *Analogia* je vlastně řecký termín a *ens* je latinský. No a když tuhle spotvořeninu máme nějakým způsobem napodobit, tak by to byla analogie *rationis*. Když mluvíme o rozumu, samozřejmě to není jediný způsob, jak přeložíme *logos*, ale říkat *analogia logi*, to taky nejde. Tak i termín analogie *rationis*... a *verbi* nemůžeme říkat, to je daleko horší než *rationis*.

Takže analogie *rationis*, eventuálně bychom mohli říct analogie *intelligendi*. Protože by to byla analogie schopnosti porozumět k tomu, jaký je rozum toho, čemu máme porozumět. Porozumět můžeme jenom rozumu. Nemůžeme porozumět něčemu, co prostě jest. Tomu se nedá rozumět. Štůru nemůžete rozumět. Ten tam leží a vůbec vám nevysílá žádnou výzvu, které byste měli rozumět. Prostě rozumět můžete jenom něčemu, co nějaký ten rozum, nějaký smysl má. Když to nemá smysl, není čemu rozumět. Ovšem takhle se to nedá dost dobře říct, protože ono nakonec vždycky to nějaký smysl má, jenomže my nevíme jaký. Čili vždycky může někdo přijít a říkat: „A přece jenom to nějaký smysl má.“ A zas může někdo přijít a říct: „Ale to jenom vy věříte, zatím ve skutečnosti žádný smysl tam není,“ a tak dál. O tom jsme už mluvili, o těch, jak Havel říkal, o těch ostrovech smysluplnosti v moři nesmyslu. Tohle nejde. Ale ten pokus porozumět tomu, co přichází, znamená porozumět k tomu, co dává smysl. Pakliže něco přichází a smysl to nedává, tak se tomu nedá rozumět. To je ten důvod, proč pravda má svůj vlastní *logos*.

Bez toho logu pravda může taky přijít, ale k tomu pak není rozum. Když pravda přichází skrze zemětřesení, tak k tomu není rozum. Kdoví, jestli nepřichází pravda skrze zemětřesení, jestli pravda nepřichází... To napsal Rádl do *Křesťanské revue*, když bylo velké zemětřesení, tak psal v tomto duchu a dělali si z něj šašky: „Zemětřesení a zjevení, hehe.“ Ale je to otázka. Tomu ale rozumět nelze. Ale pravda, když přichází skrze *logos*, tak tomu nejenom lze, ale tomu máme zkoušet porozumět.

Takže tady spíš jde o analogii toho *intelligendi*. *Intelligere* je od *inter-legere*, což se dá s troškou nadsázky a volnosti přeložit jako umět číst mezi řádky. *Legere* je čísti. Víme, že původně *legere* je sbíratí. Ale už řekněme teda, že *legere* je čísti a *inter-legere*, *inter* je mezi čím. Rozumět smyslu, který je mezi tím, co prostě je tady. To, co tady je samo o sobě, nemá smysl, a když to má smysl, tak ten smysl je nějak mezi tím. Tak jako umíme číst mezi řádky. Ono číst řádky je taky kunšt, protože tam jsou vlastně jenom písmena a my musíme číst to, co tam není, totiž ten smysl těch písmen. Ten tam není. A tím spíš ještě se řekne číst mezi řádky, to znamená, že my musíme číst smysl nejenom mezi písmeny, ale musíme číst i smysl, který vůbec v písmenech není. Ten tam není ani zapsaný žádnými hieroglyfy, žádnými znaménky, tam není, a stejně ho musíme přečíst. Čili tohleto slovo je docela pěkné, to latinské slovo *inter-legere*, *intelligere*. *Intelligence* znamená umět číst mezi řádky. Umět rozumět, porozumět smyslu, který nikdy nemáte před sebou, a umět mu porozumět na základě všech těch všelijakých ulomených větviček a tak dál, jak to dělá ten stopař, který pozná, které zvíře tam šlo a před jakou dobou, jak oschly listy a tak dál, on to pozná prostě. Přestože tam nemá ty oschlé lístečky, ty ulomené větvičky, nějaké stopy na zemi... Být stopařem, to je to *intelligere*. Být stopařem. V těch stopách najít to, co se děje, nikoliv co se stalo, ale co se děje. Ten stopař pozná to zvíře, které tam šlo před nějakou dobou. *Intelligere* znamená poznat ve stopách to, co vás začíná oslovovat, to, co teprve přichází. Vy poznáte zvíře, už víte, že zvíře přichází, a ještě ho nevidíte, ještě ho neslyšíte, ale už víte, že přichází. To je to *intelligere*.

Jiný hlas: Jak to vypadá s hodinami? Ještě chvíli?

Hejdánek: Fakt je konec? No, to jste mi měli říct. No, tak budem pokračovat příště. Jak je to v novinách vždycky – pokračování příště. Žádný konec metafyziky nebo kritiku, definitivní kritiku metafyziky. Je to taková jedna stránka té kritiky. Sám Kant nekončí metafyzikou. Za konec metafyziky se obvykle považuje teprve Nietzsche, a to jest konec jako konec ulice, který ještě k ulici patří. Konec je možno chápat dvojím způsobem. Konec ulice je tam, kde je náměstí a už není ulice, anebo konec ulice je tam, kde ještě je kousek té ulice, ten poslední kousek. Čili v tomto smyslu poslední metafyzik údajně je Nietzsche, té tradiční metafyziky. Samozřejmě že jsou pak od té doby pokusy o novou metafyziku. No a tedy my se teď musíme nejdříve dohodnout, co tou metafyzikou rozumíme. Jinak totiž podle té zásady, která platí od starých Řeků už, nemůžeme o metafyzice nic vypovídat, když nejprve neřekneme, co to je metafyzika. To je zbytečné asi vám připomínat, že to slovo je knihovnické, že ten význam filosofický dostávalo *ex post* a ještě divně, takže zejména ta tradice středověká, která zdůraznila něco, co ještě přetrvává v mysli lidí dokonce i negativně, takže vědec vám řekne: „Á, o tom se už nedá mluvit, to je metafyzika. Co mně do toho. Metafyzika je něco, co vůbec nemá s vědou co dělat.“ Čili to je negativně, obráceně, ale přesto je to ten předpoklad, že zatímco věda se stará o to, co je skutečné, tak metafyzika se stará o to, co je nadskutečné. Kdybychom to takhle přeložili.

Čiliže vykládá se to tak, že teda tento svět je fyzický svět, tím se zabývá věda. A protože *fysis* se překládá jako příroda, tak ta příroda, to je ta příroda, tím se zabývají přírodní vědy a mezi ně patří samozřejmě taky duchovnědy – to tak bývalo. A potom je tady věda, která se zabývá tím, co je nad tou přírodou. A falešně se *meta* překládá, jako kdyby to bylo *hyper*, jako kdyby metafyzika bylo nadpřírodní, tedy *supernaturale*. Tak takhle to vykládal středověk. A ovšem *super* je překlad *hyper*. *Meta* znamená za, v pořadí. Takže už tohleto, ale to se tak vtisklo, že dneska už to žádným vědcům nemůžete vymluvit. Dneska už se běžně mluví o metavědě, což není za-věda, nýbrž je to nadvěda jakási, věda společná všem a tak dále. Prostě už to všichni vědí naprosto bezpečně, že *meta* je nad, a už to používají, protože neznají řecky. Takže je to už beznadějná záležitost.

Co se myslelo tím *metafyzika*? Tak především zase původně je potřeba jít k tomu slovu. *Fyzika* se zabývá

tím, co vzniklo zrodem, rozvíjelo se růstem a skončilo smrtí, zaniklo smrtí. Čili o *fysis* můžeme mluvit jen u živých bytostí. To je původně, protože *fysis* je odvozeno od *fýein* – *fýesthai*, to znamená roditi, roditi se a růsti. *Fýesthai* je taky někdy růsti. No, a tedy to *meta* se, když se vykládá jako něco, co vybočuje, co je nad, tak to je to, co se nikdy nezrodilo a co nikdy nehyne, čili co je věčné. A metafyzika se zabývá tím nadpřirozeným, které je věčné.

Čili metafyzika byla takto, tímto způsobem byla přeinterpretována. Ten termín u Aristotela se nevyskytuje, i když ten spis byl tak nazván. Není to původní spis – já nevím, jestli jsme o tom už mluvili, ale snad jo – že to je několik spisů posbíraných, částí spisů, to je jakýsi konvolut různých textů.